

לא ייעצר, ואכן בסופו של דבר כשכל הכלים התמלאו, נעצר השמן, ורמזתי שאיש זה הרי הוא ככלי ריק, ולכן השמן לא היה נעצר:

וזה היתה בעצם כוונת יהודה באומרו למשנה למלך: 'כִּי כְמוֹךָ פָּרְעָה!' כלפי חוץ זה נשמע כמחמאה שאף הוא חשוב ומכובד, אך בתוך הדברים טמונה תוכחה קשה כלפיו, שגם הוא מבטיח ולא מקיים ממש כמו פרעה! והמבין יבין! ובכך נהג יהודה בחוכמה שלא לפגוע בכבודו של המושל המצרי לעין כול, אבל הוא כבר יבין את עומק הדברים.

נמצא לפי זה, שאכן יהודה רצה להוכיח את המשנה למלך, בצורה עדינה שלא יובן דבריו לעיני אחרים, ואדברה דבריו יהיו נראים כלפי חוץ דברי מחמאה.

תוכחת יוסף ובהלת האחים

וְלֹא יָכֹלוּ אֲחָיו לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהָלוּ מִפָּנָיו (מה, ג)

'אמר אבא כהן ברדלא: אוי לנו מיום הדין ואוי לנו מיום התוכחה, ומה יוסף, קטן שבשבטים, ולא היו יכולים אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו, כשיבוא הקדוש ברוך הוא ויוכיח לכל אחד לפי מה שהוא, על אחת כמה וכמה' (מדרש).

מהי כוונת המדרש באמרו 'לפי מה שהוא'?

בשו"ת **בנין שלמה** (קונטרס חידושים מאבי המחבר) כתב לפרש, שהנה באמת במעשה מכירת יוסף הסוף היה לטובה, רק שהם חשבו עליו רעה, ואם כן הוא דומה לנתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה, ואף על פי כן לא יכלו לעמוד בתוכחתו. קל וחומר כשיבוא הקדוש ברוך הוא להוכיח לכל אחד ואחד 'לפי מה שהוא', כלומר: כשגם המחשבה וגם המעשה היו עבירה - על אחת כמה וכמה שלא יוכל האדם לעמוד מול תוכחת הקב"ה!

בשו"ת **שרידי אש** (חלק ב, סימן קמט) הקשה שתי קושיות על דברי אבא כהן ברדלא: היכן מצינו שיוסף הוכיח את אחיו עד שאנו אומרים שלא יכלו לעמוד בתוכחתו? ועוד, איך אפשר להעלות על הדעת שלעתידי לבוא עתיד הקב"ה להוכיח לכל אחד ואחד, ואיך שייכת תוכחה במקום שאין אפשרות לתשובה ולחרטה ולקיום המצוות, אלא רק לשכר ועונש, והרי כל ענין תוכחה שייך לכאורה רק בחיי האדם כדי שיתקן את מעשיו?

ובאמת, הוא מיישב, קושיא אחת מיושבת בחברתה. אחי יוסף ראו את גדולתו ורוממות רוחו של יוסף שלא העניש אותם אלא הראה להם טוב ליבו, ועל ידי זה נבהלו מפניו, כמו שפירש רש"י: 'מפני הבושה', ואף שיוסף היה קטן מהם בכל זאת בושו ונכלמו מפני צדקתו ורוממות רוחו.

ומכאן, שכאשר יבוא הקב"ה לעתיד לבוא ויראה האדם את רוממותו וגדולתו, על אחת כמה וכמה שיבוש ויכלם ומתוך בושה יבוא ליראת הרוממות. זה מה שהתכוון אבא כהן ברדלא לומר, עד כמה תגדל אז יראת ה', שיראת האדם כאין נגדה!

מעביר על מדותיו

כִּי כִבֵּד הָרַעַב מְאֹד (מו, ג)

מסופר על **רבי אליהו מוילנא**, שהיה רגיל להזמין אליו מזמן לזמן את המגיד מדובנא, כדי לשמוע ממנו דברי תוכחה ומוסר.

פעם אחת הזמין המגיד לבית הגאון מוילנא, ומתוך שהזדרז להיענות להזמנת הגאון, לא הספיק לאכול ולשתות בטרם צאתו לדרכו, וכך הגיע לבית הגאון כשהוא רעב וצמא עייף ויגע. מיד ישבו לפניו הגאון ובני ביתו וציפו למוצא פיו. רצה המגיד לרמוז להם שהוא רעב וצמא, פתח ודרש, אמשיל לכם משל: עני אחד ביקש לקנות לו עז שהיה החלב מצוי בביתו. חסך מלחמו וצירף פרוטה לפרוטה, עד שהיה בידו

מדוע יוסף לא קרא קריאת שמע במפגש עם אביו?

וַיֹּאסֶר יוֹסֵף מִרְכַּבְתּוֹ וַיַּעַל לְקִרְיַת יִשְׂרָאֵל אֲבִיו גִּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל צַוְאָרָיו וַיִּכְדּוּ עַל צַוְאָרָיו עוֹד (מו, כט)

'אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו, ואמרו רבותינו שהיה קורא את שמע' (רש"י).

מקשים העולם, לרש"י שיעקב לא נפל על צוארי יוסף אלא קרא קריאת שמע, אם היה זה זמן קריאת שמע מדוע אם כן יוסף לא קרא, ואם לא היה זמן קריאת שמע, מדוע יעקב קרא דוקא בשעה זו?

בעלי התוספות (תוספות השלם) מתרצים שיוסף לא קרא באותה שעה קריאת שמע, כיון שהיה עומד ועסוק בכבוד אביו להביאו אל ביתו, והעוסק במצוה פטור מן המצוה האחרת.

והקשה על כך **החתם סופר**, שהרי מבואר בקידושין (לב, א): 'אבא אומר השקני מים ומצוה לעשות, מניח אני את כבוד אבא ועושה את המצוה שאני ואבא חייבים במצוה', וכן נפסק בשולחן ערוך (יורה דעה סימן ר"מ), הרי שלגבי כבוד אב לא אומרים שמפני שעוסק במצוה זו מניח מצוה אחרת?

ותירץ **בברכת פרוץ** על פי דברי הראשונים (הר"ן, הרמב"ן והריטב"א) שכל דברי הגמרא אמורים דוקא כשלא התחיל לעסוק במצוה כבוד אביו, אבל אם כבר התחיל, גם בזה נאמר הדין של העוסק במצוה פטור מן המצוה, ואצל יוסף הוא כבר התחיל במצוה כבוד אביו קודם שחל מצות קריאת שמע. ועוד תירץ ששונה מעשה של יוסף שיכול היה לקיים מצות קריאת שמע עד ג' שעות, ובגמרא בקידושין מדובר דוקא במצוה עוברת.

העולם מתרץ בשם **רבי חיים מבריסק** שבאמת היה זה שלא בתחילת זמן קריאת שמע, אלא שכל זמן שיעקב אבינו לא הגיע למצרים היה עוסק במצוה לירד למצרים וכדברי בעל ההגדה 'וירד מצרימה אנוס על פי הדיבור', ואם כן היה פטור ממצות קריאת שמע שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, לכן כשהגיע למצרים וגמר מצותו בזה, מיד קרא קריאת שמע. אבל יוסף קרא קריאת שמע בתחילת זמנה.

המבין יבין!

וַיֵּגֶשׂ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר כִּי אֲדֹנָי יְדֹבֵר נָא עֲבָדְךָ דָּבָר בְּאֲזְנוֹי אֲדֹנָי וְאֵל יָחַר אַפְּךָ בְּעַבְדְּךָ כִּי כְמוֹךָ כְּפָרְעָה (מד, יח)

רש"י הביא שני פירושים לדברי יהודה שאמר 'כִּי כְמוֹךָ כְּפָרְעָה', והם פירושים שסותרים זה את זה. הפירוש הראשון לשבח - 'כי כמוך כפרעה', אף על פי שאתה רק משנה למלך, בכל זאת חשוב אתה בעיניי לא פחות מפרעה בכבודו ובעצמו. הפירוש השני לגנאי - כמו שפרעה אומר ואינו מקיים, כך גם אתה מבטיח הבטחות רבות, אך לבסוף אינך מקיים.

ויש להבין, מאחר ושני פירושים אלו סותרים זה את זה, לפירוש הראשון נמצא שדיבר בשבח, ולפירוש השני דיבר בגנותו. מה באמת היתה כוונתו של יהודה?

והדבר יתבאר על פי מעשה שהביא ה'בן איש חי' בספרו '**עוד יוסף חי**': מעשה באדם שהגיע לפני הרב על מנת שיכתוב עליו מכתב ברכה והמלצה. ניסה הרב לתהות על קנקנו ומצאו ככלי ריק מכל חוכמה, אך למרות זאת לא רצה לשלוח איש זה בבושת פנים, ולכן כתב לו בהמלצתו, שאיש זה 'אילו היה בימינו של אלישע הנביא במעשה אשת עובדיה - השמן לא היה נעצר'.

שמח האיש בהמלצה זו והיה מתגאה בה ומראה אותה לכולם, ומסביר שהרב התכוון לרמוז שהוא גדול מהנביא אלישע!

אך כשיצא האיש מאת הרב, הסביר הרב לתלמידיו שכוונתו היתה אחרת, שהרי הנביא אלישע בירך את אשת עובדיה שכל זמן שהיו כלים ריקים לפניו - השמן

ולכן אנו מבקשים מה: 'קְנֵה אֶתְנֵנוּ וְאֶת אֲדָמֵתְנוּ בְּלֶחֶם', ואין 'לחם' אלא תורה, כלומר בני ישראל מבקשים מה' שבזכות התורה הקדושה יקנה אותנו חזרה, ובזכותה של תורה ישיב את שבות ישראל מן הגלות הקשה.

ויתרה מזו מבקשים ישראל ואומרים: 'וְתֵן זֶרַע', כלומר בזכותה של התורה הקדושה תצמיח לנו את זרע משיח בן דוד, שיגאלנו גאולת עולמים.

והלקח לנו נפלא ומחייב! אין ישראל נגאלים אלא בזכותה של תורה, כי התורה מגינה ומצילה, ובנוסף, לימדו אותנו חכמים ואמרו (נדרים פא, א): 'על מה אבדה הארץ? על עוזבם את תורת!'

וכבר כתב **רבנו אור החיים הקדוש** (א, כה) על הפסוק: 'וְחִשְׁבָה עַל פְּנֵי תְהוֹם, וז"ל: 'ירמוז על הגלות המר אשר בו שקועים, כשהוא משיח אשר לו סוף. ואמרו 'רוח אלקים', אמרו במדרש: זה רוחו של משיח, 'מְרַחֵף עַל פְּנֵי הַמַּיִם' - אין מים אלא תורה, על דרך אומרים בזוהר, **שלא יגאלו ישראל אלא בזכות התורה** שנמשלה למים. ובפרשת ויחי (מט, יא) כתב: 'כי גלות רביעית שבו יתגלה הגואל העצום, צריך שיהיה ביד ישראל מצות עסק בתורה, וזוהר זה **יתעכב מבוא'**. ובפרשת תצוה (כו, כ) כתב: 'הובא בספר זוהר חדש, כי ד' גלויות של ישראל, כל אחד מהם נגאלו ממנו בזכות אחד. גלות הראשון נגאלו בזכות אברהם אבינו עליו השלום, גלות ב' נגאלו בזכות יצחק, גלות ג' בזכות יעקב, וגלות ד' תלוי בזכות משה. ולזה נתארך הגלות, כי כל עוד שאין עוסקים בתורה ובמצוות, אין משה חפץ לגאול עם בטלנים מן התורה.' עד כאן דבריו.

לכן חובה עלינו להתחזק בלימוד התורה, להוסיף ולהעלות בתורה, ללמוד וללמד, לשמור ולעשות, כי רק בזכותה נזכה להיגאל!

סכום מסויים. הלך אל השוק וקנה עז חולבת. כיון שהכניסה לביתו היו כל בני הבית שמחים, מעתה יטעמו טעם חלב. הקיפו כולם את העז, ועקרת הבית התחילה לחלוב אותה, אך היא חולבת וחולבת וחלב אין. נפלו פניהם של בני הבית, ובעל הבית עצוב וחפוי. מיהר אל המוכר להחזיר לו את העז, בטענה שמקח טעות היה כאן. שאל המוכר את הקונה איזה אוכל נתת לעז? לא נתתי לה כל אוכל, ענה הקונה. אמר לו המוכר אם אוכל לא נתת לעז, חלב מנין לה? מיד הבינו בני הבית את הרמז, וערכו את השולחן לפני המגיד מדובנא.

בזכות התורה נזכה לגאולה!

לְמַה נְמוֹת לְעֵינֶיךָ גַם אֲנַחְנוּ גַם אֲרָמְתָנוּ קִנְה אֶתְנוּ וְאֶת אֲרָמְתָנוּ בְּלֶחֶם וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְאֲרָמְתָנוּ עִבְרִים... וְתֵן זֶרַע וְנִהְיָ וְלֹא נְמוֹת (מו, יט)

בהסבר נפלא בדרך הרמז הסביר ה'אביר יעקב' את הפסוק, וכך ביאר: כאשר בני ישראל רואים את הגלות הזאת מתארכת עד בלי סוף, וקץ הגאולה נסתם ומכוסה מעיניהם, הרי שברוב צערם הם מתאוננים בתחינה לפני הקב"ה על שהשליך אותם לגלות קשה בין האומות, וכך הם פונים ומבקשים מאת ה' ואומרים לפניו: 'לְמַה נְמוֹת לְעֵינֶיךָ? כלומר, מדוע אנחנו עדיין בגלות הקשה, והרי הגוים ממיתים והורגים בנו?'

ולא זו בלבד, אלא 'גַם אֲרָמְתָנוּ' היא ארץ ישראל, הרי גם היא נמצאת מושפלת ושוממה, ובני ישמעאל - בני השפחה מתהלכים בה כאדוני הארץ!

זהירות מלבייש הזולת

וְלֹא יִכַל יוֹסֵף לְהִתְנַפֵּק לְכָל הַנְּעָבִים עֲלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל אִישׁ מִעֲלֵי וְלֹא עָמַד אִישׁ אֹתוֹ בְּהִתְרַדֵּעַ יוֹסֵף אֶל אָחִיו (מה, א)
כתב רש"י: 'לא היה יכול לסבול שיהיו מצרים נצבים עליו ושומעין שאחיו מתביישין בהודעו להם.'

יש להבין, מדוע יוסף לא פחד להישאר לבד עם אחיו, הרי מובא במדרש תנחומא (אות ה') שבאותה שעה צווה יהודה בקול גדול ונפלו כל חומות שבמצרים, והפילו כל החיות שבמצרים ונפל יוסף מכסאו וירד פרעה מכסאו ונפלו שיניהם, וכל הגבורים שהיו עומדים לפני יוסף נהפכו פניהם לאחוריהם ולא החזירו עד יום מותו. ואם כן איך יוסף הצדיק לא פחד ממה שהאחים יכולים לעשות לו אחרי כל מה שהוא עושה להם?

אך התשובה היא: 'מוטב שיפיל אדם את עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבריו ברבים!' יוסף הצדיק אף שכבר נמצא עשרים שנה מחוץ לבית אביו, ונמצא בתוך טומאת מצרים עדיין הוא נשאר יוסף הצדיק! וכמו שכתב רש"י בפרשת שמות (א, ה): 'הוא יוסף הרועה את צאן אביו, הוא יוסף שהיה במצרים ונעשה מלך ועומד בצדקו'. אותו יוסף הצדיק לא ירשה לעצמו לפגוע באחיו, אף שבכך הוא מסכן את חייו!

כעין זה מצינו בשעה שיוסף התגלה אל אחיו, שזה היה הרגע והשיא של קיום החלומות, כתוב בפסוק שיוסף אומר להם (מה, ד): 'גִּשְׁוּ נָא אֵלַי, וְיִגְשְׁוּ'. ויש להבין, הרי אחיו היו שם איתו לבד בחדר באותו הזמן, וכיצד אם כן לא פחד בשעה זו שאחיו יפגעו בו לרעה? ומבאר **הכלי יקר**, שהרי בנימין לא ידע מכל המכירה של יוסף, ואם כן כשיוסף גילה את עצמו לאחיו ואמר להם (שם): 'אֲנִי יוֹסֵף אֲחֵיכֶם אֲשֶׁר מִכַּרְתֶּם אֹתִי מִצְרָיִם' הוא לא רצה שבנימין ישמע זאת, ולכן הוא נכנס עם אחיו לחדר והיה שם איתם לבד! וזה כוחות הנפש עצומים שגם במצב כזה יוסף מחשב איך לא לפגוע באחיו.

עוד מצינו **ברבנו אור החיים הקדוש** (מה, כו) שהטעם שיוסף לא שלח כל השנים לגלות לאביו שהוא חי, מפני שהוא חשש שיהיה בושה לאחים על ידי זה שהוא יגלה ליעקב.

מסופר על בחור שנפגש בשידוכים עם נערה פעמיים, ולאחר מכן ללא כל סיבה הוא החליט שהוא לא רוצה להמשיך בזה. דבר זה כמו כן מאוד פגע בנערה. מאז עברו כמה שנים והבחור עדיין לא מצא את זיווגו. החליט לגשת אל **הסטייפלר** והביא לו פתק עם שמו לברכה שימצא בקרוב את זיווגו. לאחר שהרב קרא את הפתק הוא צעק על הבחור, ואמר לו: 'אין לי ברכה בשבילך'. עברה שנה ואותו בחור עדיין לא התארוס. אז הוא שלח דרך חברו פתק לסטייפלר. ואמר הסטייפלר לחברו: 'כבר אמרתי לו שאין לי ברכה בשבילי'.

אותו בחור ניגש לדבר עם הרב שלו בעניין זה, הרב אמר לו שינסה לחשוב ולהיזכר אם פעם משהו נפגע ממנו. הבחור נזכר בסיפור עם אותה נערה וסיפר את זה לרב, והוא אמר לו שיתקשר לבקש ממנה מחילה, אך הנערה שנפגעה מאד ממנו היה קשה לה למחול, ורק לאחר זמן ממושך היא התרצתה למחול.

ואז הוא ניגש שוב לסטייפלר, הפעם הרב בירכו שבקרוב יזכה להתארוס. וכך היה! מכאן נלמד כמה יש להיזהר מלפגוע בזולת!

והיה עוד מעשה נורא לפני כמאה שנה. בחור בשם **יצחק יוסף** ששמו היה הולך לפניו כבחור מצויין והיה לשם דבר, כשהגיע לתקופת שידוכים, היו לו המון הצעות. אחת מהם היתה נערה ממדינה אחרת שמעו דברים מאוד טובים אודותיה. סיכמו לסגור את השידוך. וכפי שהיה נהוג בעבר בקהילות אחדים שסוגרים שידוך ללא שנפגשים החתן והכלה קודם החתונה. והנה כמה ימים לפני החתונה נסע החתן לעיר של הכלה עם הוריו, ולראשונה נפגשה האמא של החתן עם הבחורה, היא נבהלה מאוד כשראתה אותה כיון שהתגלה לעיניה שהבחורה היא בעלת מום! וממש רימו אותם בשידוך. לאחר הפגישה היא אמרה בצורה נחרצת לבנה, אנחנו חוזרים הביתה! מבטלים את השידוך ואין חתונה. אך הבחור אמר לה שהוא לא מסוגל לגרום לכלה בושות כל כך גדולות, אחרי שכבר הכל מוכן לחתונה וכל החברות יודעות ומחכות לחתונה, לבוא כעת ולהודיע שהכל התבטל, זה אינני מסוגל לעשות כן. לכן הציע הבחור: שכעת נתחתן ואחרי שנה נוכל להתגרש. ואכן הם התחתנו ונולד להם ילד וכעבור שנה פרצה המלחמה ואשתו נפטרה. לאחר המלחמה הוא התחתן שוב אך לא נולדו לו ילדים. ואותו ילד שנולד לו מהאשה הראשונה זה הילד היחיד שהיה לו! אז הוא הבין שמלכתחילה בכלל לא היה צריך להיות לו ילדים, אך בזכות הוויתור שהוא ויתר אז לכלתו הוא זכה לילד! ואותו יצחק יוסף זה היה **רבי יצחק וייס**, בעל **המנחת יצחק**, שבזכות הוויתור הוא זכה שיהיה לו המשך, שכהיום יש לו עשרות ומאות צאצאים תלמידי חכמים ובני תורה והכל מבן אחד, בזכות הוויתור והקפדה לא לפגוע בזולת! (דברי השיחה).

היה רצון מלפני אבינו שבשמים, שנוזכה להוסיף בלימוד התורה הקדושה, ובזכות זה נגאל ברחמים גדולים בקרוב, אמן.